

Głowa państwa polskiego w latach 1918–1997

Jacek M. Majchrowski

Historia ustroju Polski 1918–1997. Głowa państwa

Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2020, s. 195

Head of the Polish state from 1918 to 1997

Jacek M. Majchrowski

Historia ustroju Polski 1918–1997. Głowa państwa

[*The History of Constitutional-Legal System of Poland 1918–1997. Head of State*]

AFM Publishing Office, Krakow 2020, p. 195

The reviewed scientific monograph is the first book devoted entirely to a very important issue: the evolution of the institution of the head of state in Poland from 1918 to 1997. The head of state in this period functioned in various constitutional-legal forms, both individual (Chief of State, President of the Republic of Poland, Chairman of the State National Council) and collegial (Presidium of the State National Council, State Council). These different legal regulations undoubtedly influenced the current construction of the provisions of the Constitution of the Republic of Poland of 1997 pertaining to the President of the Republic of Poland. The main advantage of the monograph, besides the insightful legal analyses, is the presentation of the constitutional practice and the historical background concerning the functioning of the head of state in the analysed period.

Keywords: head of state, chief of state, president, constitution, political system, Poland

* **Dr Tomasz Litwin**

Akademia Ignatianum w Krakowie, Polska

Jesuit University Ignatianum in Krakow, Poland

tomasz.litwin@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6956-6959>

Recenzowana monografia naukowa jest pierwszą książką poświęconą w całości bardzo ważnemu zagadnieniu, jakim jest kształtowanie się w okresie 1918–1997 instytucji głowy państwa w Polsce. W omawianym czasie instytucja ta funkcjonowała w ramach różnych form ustrojowych – zarówno indywidualnych (Naczelnik Państwa, Prezydent RP, Przewodniczący Krajowej Rady Narodowej), jak i kolegialnych (Prezydium Krajowej Rady Narodowej, Rada Państwa). Niewątpliwie te różne uregulowania miały wpływ na obecną konstrukcję przepisów Konstytucji RP z 1997 r. odnoszących się do Prezydenta RP. Podstawową zaletą monografii obok wnikliwych analiz prawniczych jest przedstawienie praktyki ustrojowej oraz historycznego tła dotyczącego funkcjonowania głowy państwa w analizowanym okresie.

Słowa kluczowe: głowa państwa, naczelnik państwa, prezydent, konstytucja, ustrój państwa, Polska

Recenzowana monografia jest pierwszą książką, która w całości porusza niezwykle ważny temat, jakim jest kształtowanie się pozycji ustrojowej głowy państwa w okresie 1918–1997, co niewątpliwie miało wpływ na obecną pozycję prawną Prezydenta RP. Chociaż problematyka ta doczekała się wielu opracowań, również tych o charakterze historycznym, to skupiają się one albo na węższym zakresie czasowym, albo na wybranych kompetencjach.

Profesor Jacek Majchrowski to powszechnie znany długoletni Prezydent Miasta Krakowa, jednak jest on również badaczem o bardzo bogatym dorobku naukowym obejmującym ponad 250 publikacji¹. Jego zróżnicowana twórczość dotyczy głównie doktryn politycznych, ze szczególnym uwzględnieniem okresu dwudziestolecia międzywojennego, oraz prawa konstytucyjnego, także w aspekcie historycznym. Poza tym J. Majchrowski przez wiele lat prowadził na Uniwersytecie Jagiellońskim zajęcia z przedmiotu „Historia ustroju Polski”. Zatem już sama osoba autora zachęca do sięgnięcia po recenzowaną książkę.

Ujęcie przedmiotu pracy (głowa państwa) różni ją od podobnych opracowań. Ta monografia jest bowiem pierwszą częścią obszerniejszej publikacji poświęconej ustrojowi Polski, której następne tomy mają dotyczyć parlamentu, sądów i trybunałów oraz rządu. Jest to podejście na pewno oryginalne, ponieważ w przypadku publikacji o podobnym charakterze zwykle dominuje podział chronologiczny, a nie przedmiotowy. Wydaje się ono słuszne oraz zgodne z tym, jak w doktrynie nauk o polityce i nauk prawnych rozumie się pojęcie ustroju państwa. Można w tym miejscu wskazać chociażby definicję zaproponowaną przez Mariana Grzybowskiego, który pojęcie ustroju państwa definiuje jako: „system (zbiór) zasad organizacji i funkcjonowania państwa i aparatu państwowego oraz innych instytucji wykonujących władzę publiczną na terytorium państwa”². Niewątpliwie

¹ Dokładny wykaz prac prof. J. Majchrowskiego do 2010 r. znajduje się w *Mysł i Polityka. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Jackowi Marii Majchrowskiemu*, t. 1, red. nauk. B. Szlachta, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2011, s. XXVII–XL.

² M. Grzybowski, *Ustrój państwa*, [w:] *Wiedza o społeczeństwie*, red. T. Woś, J. Stelmach, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 2000, s. 68.

wspomniane organy władzy publicznej stanowią podstawowy element ustroju każdego państwa.

Należy również dobrze ocenić użycie w tytule książki bardziej ogólnego niż „prezydent” pojęcia „głowa państwa”, w pierwszych latach dwudziestolecia międzywojennego bowiem funkcjonował urząd Naczelnika Państwa odpowiadający prezydentowi w zakresie jego tradycyjnych kompetencji. Przez większość okresu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z kolei urząd prezydenta nie istniał, przy czym tradycyjnych atrybutów głowy państwa można doszukać się w kompetencjach innych organów. Na ten brak ciągłości w funkcjonowaniu urzędu prezydenta zwraca również uwagę sam autor, uzasadniając tytuł monografii (s. 8). Trzeba także docenić to, że autor przedstawia własną charakterystykę głowy państwa jako organu skupiającego „wszystkie lub prawie wszystkie” uprawnienia w ramach siedmiu ich grup. Zaliczyć do nich należy (s. 9–10):

1. Uprawnienia wobec parlamentu – zwoływanie oraz rozwiązywanie parlamentu, odraczanie jego posiedzeń, promulgacja jego aktów, a niekiedy weto ustawodawcze.

2. Uprawnienia wobec rządu – powoływanie premiera oraz innych członków rządu, w systemie prezydenckim przewodniczenie jego posiedzeniom.

3. Uprawnienia odnoszące się do powoływania na niektóre stanowiska cywilne (głównie w dyplomacji) i wojskowe.

4. Uprawnienia ustanawiające zwierzchnictwo lub dowództwo nad siłami zbrojnymi.

5. Uprawnienia związane z reprezentacją państwa w stosunkach międzynarodowych – zawieranie i ratyfikowanie umów międzynarodowych, zawieranie pokoju, wypowiedzanie wojny.

6. Uprawnienia związane z nadzwyczajną sytuacją w państwie – m.in. kompetencje związane z wprowadzaniem stanu wyjątkowego.

7. Uprawnienia zwyczajowe, sięgające tradycji monarchicznych – prawo łaski, odznaczanie orderami, nadawanie tytułów honorowych.

Trafny również wydaje się zakres czasowy, który obejmuje recenzowana praca – symbolicznym aktem stanowiącym załączek kształtowania się współczesnego ustroju państwa polskiego było przyjęcie Konstytucji RP z 1921 r. Można ewentualnie rozważyć, czy rok 1997 związany z wejściem w życie obecnej Konstytucji RP jest odpowiednią datą końcową analizowanego okresu. Autor określa ten końcowy etap jako „nie historię, a współczesną nam (dziejącą się) polityczno-prawną rzeczywistość” (s. 7). To stwierdzenie zdaje się potwierdzać dość powszechne przekonanie, że osoby zajmujące się historią ustroju Polski analizują ją do 1997 r., natomiast analizę ustroju Polski po 1997 r. prowadzą badacze, których zainteresowania naukowe dotyczą prawa konstytucyjnego lub systemów politycznych. Minęło jednak ponad 20 lat praktyki ustrojowej pod rządami obecnej Konstytucji RP, co skłania do refleksji, na ile ten okres (choćby do 2017 r.) stanowi już element historii polskiego ustroju. W kontekście przyjętego tematu badawczego recenzowanego tomu można by także rozważyć, czy data końcowa analizowanego okresu nie mogłaby się odnosić do zakończenia kadencji Prezydenta RP, np.: rok 2000 (koniec ostatniej rozpoczętej przed przyjęciem Konstytucji RP z 1997 r.

kadencji Prezydenta RP – pierwszej kadencji Aleksandra Kwaśniewskiego), rok 2015 (koniec kadencji Bronisława Komorowskiego) lub ewentualnie rok 2020 (koniec pierwszej kadencji Andrzeja Dudy).

Książka składa się ze wstępu zawierającego opisane wyżej podstawowe ustalenia metodologiczne, sześciu rozdziałów oraz uwag końcowych; zawiera także bibliografię oraz indeks osób. W pierwszym rozdziale autor prowadzi rozważania nad genezą przyjętych w II RP rozwiązań, wskazując, że wybór republikańskiej formy ustroju, a w konsekwencji prawna konstrukcja głowy państwa w formie urzędu prezydenta nie była jedyną obecną w debacie publicznej. Przypomina bowiem, że w dyskusji tej uczestniczyli również zwolennicy monarchii.

W następnym rozdziale zostały opisane formy ustrojowe głowy państwa funkcjonujące przed przyjęciem Konstytucji RP z 1921 r., tj. instytucje Tymczasowego Naczelnika Państwa oraz Naczelnika Państwa. W tej części pracy autor skupia się głównie na analizie Dekretu o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej³ oraz Uchwały Sejmu z dnia 20 lutego 1919 r. o powierzeniu Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa⁴.

Trzeci rozdział dotyczy urzędu prezydenta w okresie dwudziestolecia międzywojennego. W nim autor najpierw przedstawia sposób wyboru Prezydenta RP, a następnie analizuje jego uprawnienia pod rządami Konstytucji RP z 1921 r. (również z uwzględnieniem tzw. noweli sierpniowej) oraz Konstytucji RP z 1935 r. Rozdział kończy analiza przepisów dotyczących odpowiedzialności głowy państwa.

Tematem kolejnego rozdziału jest funkcjonowanie urzędu prezydenta w ramach struktury władz polskich na emigracji. Autor poświęca swoje rozważania głównie trzem zagadnieniom. Rozpoczyna od tematu przekazania urzędu przez Ignacego Mościckiego kolejnym sukcesorom. Następnie analizuje funkcjonowanie instytucji głowy państwa po przyjęciu tzw. umowy paryskiej. Ostatnim zagadnieniem opisywanym w rozdziale jest dalsza sukcesja urzędu prezydenta aż do symbolicznego przekazania władzy Lechowi Wałęsie przez Ryszarda Kaczorowskiego oraz Juliusza Nowinę-Sokolnickiego.

Piąty rozdział dotyczy zróżnicowanych form ustrojowych głowy państwa w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. W omawianym czasie funkcję tę pełniły: Prezydium Krajowej Rady Narodowej (od 1 stycznia 1944 r.), Przewodniczący Krajowej Rady Narodowej (od 20 września 1944 r.), Prezydent Krajowej Rady Narodowej (od 31 grudnia 1944 r.), Prezydent Rzeczypospolitej (od 5 lutego 1947 r.), Rada Państwa (od 22 lipca 1952 r.) i Prezydent Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (od 7 kwietnia 1989 r.).

Ostatni rozdział został poświęcony urzędowi Prezydenta RP w III Rzeczypospolitej. W tej części pracy autor skupia się na analizie przepisów tzw. małej konstytucji z 1992 r. odnoszących się do funkcjonowania urzędu prezydenta oraz omawia regulacje dotyczące tego urzędu w projektach konstytucji wniesionych do Komisji Konstytucyjnej

³ Dekret o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej, *Dziennik Praw Państwa Polskiego* z 1918 r. nr 17, poz. 41.

⁴ Uchwała Sejmu z dnia 20 lutego 1919 r. o powierzeniu Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa, *Dziennik Praw Państwa Polskiego* z 1919 r. nr 19, poz. 226.

Zgromadzenia Narodowego w 1993 r., które stanowiły podstawę dalszych prac uwieńczonych przyjęciem Konstytucji RP z 1997 r.

Głównym czynnikiem wpływającym na wysoką ocenę recenzowanej książki jest jej zawartość merytoryczna. Analizując różne akty prawne kształtujące pozycję prawną głowy państwa, autor wychodzi poza prawną-dogmatyczną interpretację przepisów. Wykładnia przepisów zostaje uzupełniona przedstawieniem praktyki ustrojowej związanej z funkcjonowaniem głowy państwa w różnych okresach, wykraczającym nawet poza ramy samych przepisów. Tak jest chociażby w przypadku, gdy J. Majchrowski opisuje zastosowanie przez Prezydenta RP, za namową Marszałka Senatu, pod rządami konstytucji z 1921 r., *quasi* weta ustawodawczego wobec projektu ustawy o Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, mimo że takie uprawnienie nie miało wyraźnych podstaw w przepisach konstytucji. To działanie głowy państwa pozwoliło również Senatowi uzyskać prawo do odrzucenia projektów ustaw uchwalonych przez Sejm, bez możliwości podważenia go przez pierwszą izbę polskiego parlamentu (s. 68)⁵. W tym kontekście warto również zwrócić uwagę na rozważania autora na temat pozycji ustrojowej Prezydenta RP w aspekcie przepisów konstytucji z 1935 r. Z jednej strony bowiem jego pozycja pod rządami tejże była tak mocna, że współcześni, porównując ją do rangi monarchy, opisywali ówczesny ustrój za pomocą takich pojęć, jak „cezaryzm demokratyczny”, „prezydentokracja”, „ustrój pseudorepublikański” czy też „ustrój monarchiczny z elekcją na ograniczony przeciąg czasu”⁶. Z drugiej strony, mimo tak pozornie mocnej pozycji Prezydenta RP, powstał w tym okresie, jak określa to autor, „dualizm władz” związany z uwolnieniem się, nawet wbrew przepisom konstytucji, Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych Edwarda Rydza-Śmigłego spod władzy prezydenta Ignacego Mościckiego (s. 79–80). Trzeba również podkreślić, że J. Majchrowski wykazuje się przy tym biegłością oraz krytycyzmem w trakcie analiz przepisów prawnych. Tak jest chociażby w przypadku prowadzonych przez niego rozważań odnoszących się do brzmienia art. 3 wspomnianej wcześniej uchwały Sejmu o powierzeniu J. Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa. Przepis ten stwierdzał, że Naczelnik Państwa powołuje rząd „na podstawie porozumienia z Sejmem”. Jak wskazuje autor, nie jest jednak jasne, w jakiej formie proceduralnej takie „porozumienie” miałyby być realizowane. Także niejasną kwestią pozostawało rozstrzygnięcie w sytuacji, w której pomiędzy Naczelnikiem Państwa a Sejmem nie dochodzi do „porozumienia” w sprawie powołania rządu. Problem ten jednak został rozwiązany w praktyce, gdyż J. Piłsudskiemu udało się latem 1922 r. skutecznie odmówić powołania na premiera popieranego przez ówczesną większość Wojciecha Korfantego (s. 45–47). Innym

⁵ Warto w tym zakresie zainteresowanym czytelnikom polecić lekturę: T. Litwin, *„Legislative Veto” of Senate – The Controversial Element of the Legislative Procedure Under the Rules of the Constitution of Republic of Poland of 1921*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2019, nr 6, s. 39–51.

⁶ *Confer* Wacław Komarnicki *o ustroju państwa i konstytucji*, wstęp, wybór i oprac. St. Kilian, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2000, s. 209–211. Uwagi te odnosiły się co prawda do projektu konstytucji uchwalonego przez Sejm w 1934 r., Senat jednak wprowadził do niego stosunkowo mało znaczące poprawki. Tak więc brzmienie projektu w dużej mierze odpowiada przepisom Konstytucji RP z 1935 r.

przykładem wnikliwych prawniczych rozważań autora jest analiza art. 5 przywołanej uchwały Sejmu. Ten przepis wyraźnie stwierdzał, że „[k]ażdy akt państwowy Naczelnika Państwa wymaga podpisu odnośnego Ministra”, jednak spod wymogu ministerialnej kontrasygnaty na mocy specjalnego protokołu (nieopublikowanego w Dzienniku Ustaw) zostały wyłączone sprawy wojskowe. Pozwoliło to J. Piłsudskiemu zyskać kontrolę w tej dziedzinie i właściwie pozbawić Sejm wpływu na wojsko (s. 47–48).

Należy również docenić kompetencje J. Majchrowskiego jako historyka nie tylko wtedy, gdy opisuje on praktykę ustrojową związaną z poszczególnymi przepisami odnoszącymi się do głowy państwa, lecz także wtedy, gdy rozważania historyczne abstrahują od niej. Autor opisuje na przykład przejście władzy od I. Mościckiego przez Władysława Raczkiewicza (s. 85–97). Na wysoką ocenę zasługuje również dobór i bogactwo wykorzystanych źródeł. Obok licznej literatury naukowej i aktów prawnych znalazły się w nich materiały archiwalne oraz informacje uzyskane dzięki osobistym kontaktom.

Obowiązkiem recenzenta jest jednak również zwrócenie uwagi na słabsze strony publikacji, choć w przypadku recenzowanej książki można doszukiwać się nie tyle błędów, co raczej zagadnień, które mogłyby zostać uzupełnione.

We *Wprowadzeniu* J. Majchrowski wyczerpująco charakteryzuje kompetencje, którymi powinien cechować się dany organ państwa, by móc go uznać za głowę państwa. Ale brakuje tu wyraźnej deklaracji autora odnośnie do rozstrzygnięcia pewnej ogólnej kwestii, czy za głowę państwa można uznać organ kolegialny. Jak się jednak wydaje, wypada uznać go za zwolennika takiego stanowiska, ponieważ w dalszej części pracy jednoznacznie traktuje jako głowę państwa takie kolegialne organy, jak Prezydium Krajowej Rady Narodowej (s. 114–115) oraz Radę Państwa (s. 124). To założenie badawcze wychodzi poza tradycyjne postrzeganie głowy państwa jako organu jednoosobowego – monarchy lub wybieranego w drodze wyborów powszechnych prezydenta (naczelnika państwa). Jednakże nie wydaje się być ono błędne, gdyż chociażby Marek Bankowicz uznaje, że obecnie w Szwajcarii rolę głowy państwa pełni siedmioosobowa Rada Federalna⁷.

Opisując sposób wyboru prezydenta pod rządami Konstytucji RP z 1921 r., autor stwierdza, że „kompetencje Zgromadzenia Narodowego rozciągały się tylko na tę jedną sprawę” oraz że tryb wyboru Prezydenta RP przez Zgromadzenie Narodowe został zastosowany trzykrotnie, tj. do wyboru Gabriela Narutowicza, Stanisława Wojciechowskiego oraz I. Mościckiego (s. 55). Z pierwszym stwierdzeniem nie można się zgodzić, ponieważ oprócz kompetencji do wyboru Prezydenta RP (art. 39 oraz art. 41 konstytucji z 1921 r.) Zgromadzenie Narodowe miało prawo do odbierania od prezydenta elekta przysięgi, co poprzedzało objęcie przez niego urzędu (art. 54). Zgromadzenie Narodowe było również zgodnie z przepisami tej konstytucji (art. 125 ust. 4) uprawnione do jej „rewizji”, co miało się odbywać „co 25 lat po jej uchwaleniu”. Organ ten dokonał wyboru Prezydenta RP pięciokrotnie – poza wspomnianymi przez autora osobami przez

⁷ M. Bankowicz, *Prezydentury*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2013, s. 12, 33, 115.

Zgromadzenie Narodowe został wybrany także J. Piłsudski po zamachu majowym w 1926 r. (który wyboru nie przyjął) oraz dwukrotnie I. Mościcki (w 1926 i w 1933 r.). Wybór J. Piłsudskiego oraz dwukrotna elekcja I. Mościckiego na Prezydenta RP zostały zresztą opisane na dalszych stronach recenzowanej monografii (s. 57).

Przedstawiając kompetencje głowy państwa odnoszące się do projektów ustaw zmieniających konstytucję w aspekcie przepisów Konstytucji RP z 1935 r., J. Majchrowski pisze wyłącznie o prawie Prezydenta RP do zgłaszania tego typu projektów ustaw oraz o obowiązku przegłosowania ich w całości (s. 82). Tymczasem zgodnie z art. 80 Konstytucji RP z 1935 r. należałoby jeszcze dodać, że takie inicjatywy wniesione przez głowę państwa wymagały poparcia w Sejmie i Senacie wyłącznie zwykłą większością głosów, a projekty wniesione przez rząd lub grupę posłów wymagały poparcia większością ustawowej liczby posłów oraz senatorów. Poza tym Prezydent RP dysponował prawem weta wobec projektów ustaw zmieniających konstytucję, które miał rozpatrywać parlament następnej kadencji. Jednak nawet jeżeli parlament kolejnej kadencji uchwaliłby projekt bez zmian, Prezydent RP nie musiałby podpisywać takiej ustawy, uciekając się do rozwiązania Sejmu i Senatu. Brzmienie art. 80 powodowało więc, że zmiana konstytucji wbrew woli głowy państwa była legalnie praktycznie niemożliwa⁸.

Stwierdzenie, że Trybunał Konstytucyjny został „utworzony w 1982 r.” (s. 130) nie jest do końca ścisłe. Rzeczywiście w 1982 r. została znowelizowana Konstytucja PRL, wprowadzając instytucję Trybunału Konstytucyjnego, jednak organ ten mógł zacząć funkcjonować dopiero po uchwaleniu ustawy o Trybunale Konstytucyjnym w 1985 r.⁹, a swoje pierwsze orzeczenie wydał w roku 1986¹⁰.

Omawiając trudności w funkcjonowaniu dualistycznej egzekutywy złożonej z prezydenta i rządu, autor stwierdza, że „sporo kłopotu w praktyce powodowała koabitacja prezydenta z rządem”. W szczególności miało to dotyczyć kontrasygnaty aktów Prezydenta RP (s. 141–142). Użycie takiego sformułowania w kontekście polskiego systemu politycznego, choć częste w publicystyce, nie wydaje się poprawne. Pojęcie „koabitacja” stosowane w tekstach dotyczących francuskiego systemu politycznego (takiej formy używa specjalizujący się w tych zagadnieniach Łukasz Jakubiak¹¹) oznacza sytuację, w której prezydent i rząd wywodzą się z różnych obozów politycznych, co ma poważne implikacje odnoszące się do praktyki ustrojowej. Jeżeli prezydent reprezentuje to samo środowisko polityczne, co większość parlamentarna i rząd, sprawuje on faktyczne przywództwo polityczne. Natomiast w sytuacji, gdy głowa państwa wywodzi się z przeciwnego obozu, znaczenie polityczne premiera i rządu

⁸ *Confer* Wacław Komarnicki..., s. 224–225.

⁹ L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Liber, Warszawa 2005, s. 377–378.

¹⁰ Tym pierwszym orzeczeniem było Orzeczenie TK z dnia 28 maja 1986 r., U 1/86, OTK 1986, nr 1, poz. 2, s. 32 i n. Szerzej na ten temat L. Garlicki, *Pierwsze orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego (refleksje w 15 lat później)*, [w:] *Trybunał Konstytucyjny. Księga XV-lecia*, red. F. Rymarz, A. Jankiewicz, Biuro Trybunału Konstytucyjnego, Warszawa 2001, s. 40 i n.

¹¹ Ł. Jakubiak, *System polityczny Republiki Francuskiej*, [w:] *Systemy polityczne. Podręcznik akademicki. 2. Ustroje państw współczesnych*, red. M. Bankowicz, B. Kosowska-Gąstoł, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2020, s. 128.

wyraźnie się wzmacnia kosztem pozycji prezydenta, a rząd staje się organem, który zgodnie z francuską konstytucją „określa i prowadzi politykę Narodu”¹². W Polsce, niezależnie od relacji głowy państwa z większością parlamentarną i rządem, pozycja ustrojowo-polityczna tej instytucji w dużym stopniu miała w omawianym okresie charakter stały. Należałoby ją określić jako pozycję „arbitra” lub „moderatora” systemu politycznego, nie można natomiast postrzegać w tym czasie Prezydenta RP jako przywódcy politycznego.

W części poświęconej uprawnieniom głowy państwa na podstawie przepisów tzw. małej konstytucji z 1992 r. brakuje analizy jej art. 61. Przepis ten przewidywał wymóg zasięgnięcia opinii Prezydenta RP w sprawie obsady personalnej trzech resortów: obrony, spraw wewnętrznych i spraw zagranicznych. Natomiast Lech Wałęsa (jak się wydaje wbrew temu przepisowi) uzyskał prawo do samodzielnej obsady tych resortów, co w 1995 r. spowodowało konflikt z ówczesnym premierem Józefem Oleksym¹³.

Powyższe uwagi krytyczne nie zmieniają jednak bardzo wysokiej oceny merytorycznej recenzowanej monografii. Warto ją polecić wszystkim czytelnikom zainteresowanym instytucją głowy państwa, a szczególnie praktyką ustrojową związaną z jej funkcjonowaniem w różnych historycznych realiach. Autorowi publikacji pozostaje życzyć powodzenia w jego ambitnych planach napisania kolejnych tomów historii ustroju Polski.

Bibliografia

Źródła

- Dekret o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej, Dziennik Praw Państwa Polskiego z 1918 r. nr 17, poz. 41.
Orzeczenie TK z dnia 28 maja 1986 r., U 1/86, OTK 1986, nr 1, poz. 2.
Uchwała Sejmu z dnia 20 lutego 1919 r. o powierzeniu Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa, Dziennik Praw Państwa Polskiego z 1919 r. nr 19, poz. 226.

Piśmiennictwo

- Bankowicz M., *Prezydentury*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2013.
Garlicki L., *Pierwsze orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego (refleksje w 15 lat później)*, [w:] *Trybunał Konstytucyjny. Księga XV-lecia*, red. F. Rymarz, A. Jankiewicz, Biuro Trybunału Konstytucyjnego, Warszawa 2001.
Garlicki L., *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Liber, Warszawa 2005.
Grzybowski M., *Ustrój państwa*, [w:] *Wiedza o społeczeństwie*, red. T. Woś, J. Stelmach, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 2000.

¹² *Ibidem*, s. 127–128.

¹³ B. Opaliński, *Rozdzielenie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP oraz Radę Ministrów na tle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku*, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012, s. 52–53.

- Jakubiak Ł., *System polityczny Republiki Francuskiej*, [w:] *Systemy polityczne. Podręcznik akademicki. 2. Ustroje państw współczesnych*, red. M. Bankowicz, B. Kosowska- Gąstoł, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2020.
- Litwin T., „*Legislative Veto*” of Senate – *The Controversial Element of the Legislative Procedure Under the Rules of the Constitution of Republic of Poland of 1921*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2019, nr 6, <<https://doi.org/10.15804/ppk.2019.06.03>>.
- Myśl i Polityka. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Jackowi Marii Majchrowskiemu*, t. 1, red. nauk. B. Szlachta, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2011.
- Opaliński B., *Rozdzielenie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP oraz Radę Ministrów na tle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku*, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012.
- Wacław Komarnicki *o ustroju państwa i konstytucji*, wstęp, wybór i oprac. St. Kilian, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2000.